

HUKUK FAKÜLTELERİNDEKİ EĞİTİMİN ÇIKMAZLARI

Yard. Doç. Dr. Nagehan Kırkbeşoğlu

Adalet bir idedir ve bu ide gereği adaletin sağlanması için insan, adillik, ilkelilik, dürüstlük, metin ve vicdanlı olma gibi sıfatlara sahip olmak zorundadır. Bu zorunluluk kanunları iyi bilmekten daha önemlidir.

Eğitim-öğretimin temel unsuru insan olması nedeniyle, eğitim ve öğretimde insanın net ve tüm özellikleriyle tanıtılması gereklidir. Hukukun bir bakıma, insanın insanla ve tabiatla ilişkisini düzenleyen normlar bütünü olduğu kabul edildiğinde, insanı tanıma serüveninde, hukukçunun da kendi düşünsel ve eylemsel serüvenini tanıması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu tanıma, hemcinsleriyle tarihi süreçteki ilişkilerinin de izahını zorunlu kılmaktadır. Hukuk öğreticileri de tüm bu ilişkileri nazari olarak açıklarken, hukukçunun kendi içsel serüvenini tamamlama ve tarihi süreçlerdeki benzerleriyle mukayese etmesini sağlamasına öncülük etmesi gereklidir. Nitekim insana has melekelerin geliştirilmesinin eğitim bir parçası olması gerektiği yönündeki tespite son dönemlerde bazı sosyologlar tarafından yapılan aktarımlarda da rastlamaktayız: *"...bugün tartışılmakta olan çeşitli eğitim ve öğretim doktrinlerinin tümü çıkmaza girmiştir. Çeşitli felsefi temellere dayanan dünya öğretim sistemlerinden hiçbirisi başarılı olamamıştır. Her biri başlangıçta büyük gürültü koparmışsa da daha sonra yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum, bu eğitim-öğretim düzenlerindeki bir kuruluş eksikliğinden değil, şu husustan kaynaklanmaktadır: Günümüz dünyasının büyük öğreticileri ve eğitim-öğretim düzenlerinin kurucuları, insan eğitim ve öğretimini uygulayım yöntemlerine geçmeden önce insanın niteliğini çözmelidirler"*(1).

Bu tespit genel olarak üniversite eğitim-öğretim programları bakımından geçerliliği tartışılabilir olmakla beraber, hukuk öğrenimi bakımından gerekçesi ve yöntemleri ile açıklanması gereken doğru bir tespit olarak gözükmektedir. Zira insanın en temel ihtiyaçlarından "adalet" idesini gidermeye yönelen hukuk ilminin öğrenimi bakımından bu tespitin önemini kısa bir süre önce Prof. Dr. Mustafa Yücel tarafından da şu ifadelerle aktarmıştır: *"Hukukun salt kavramlardan ibaret olmadığı; tüm kavramların insana dokunarak anlam kazandığı; kişi mahkûm olduğunda cezaevine gidenin kavram olmayıp, insan olduğu bilinci kendilerine aşılmalıdır"*(2). Hukuk Fakültesi öğrencilerinden "insan olma" niteliğinin tüm gereklerini algılamış olarak mesleklerini icra etmeleri yönündeki bir beklentinin gerçekleşmesi, hiç şüphesiz kendilerine öğrencilik dönemlerinde bu seviyeye uygun bir eğitim verilmesi ile mümkün olabilir. Hâlbuki mevcut hukuk öğretimi sistemindeki en temel za'fiyyet; hukuk fakültelerinin birer "meslek okulu" gibi algılanması ve mezunlarına da meslek adamı

olmak için merkezi sınavlarda elde edecekleri başarının hedef gösterilmesidir. Böyle olduğu içindir ki; hukuk mezunu olan bir kimse çoğu zaman bu sınavlardaki başarıyla yetinmeyip sonradan kendi çabasıyla bilgi dağarcığını genişletme çabası içine girmekte ve kendisinde meydana gelen bu farklılığı çevresindekilere de galat-ı meşhur haline gelen şu önerme ile ifade etmektedir: “ben kendimi yetiştirdim!”.

İşte hukuk fakültelerinin sadece birer “meslek okulları” olması şeklindeki yerleşik algıdan uzaklaşarak, hukuk ilminin diğer sosyal bilimler, teori ve günlük yaşamın pratikleri arasındaki etkileşime dayalı bir ilim olduğu, eğitim sistemine de reel bir biçimde yansıtma ihtiyacının doğduğu artık kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Keza hukuk ile ekonomi, psikoloji, sosyoloji vb. bilim dallarının birbiriyle sıkı bağlantı içinde olması sebebiyle birçok ülkede bu bilim dalları çift anadal programları ile desteklenmekte(3) veya ABD’de hukuk fakültesine girmeden önce lisans programlarından birini bitirmek şart koşulmaktadır. Hatta “insan tabiatını anlama girişimi”nin başarılı olması için, hukuk fakültelerinin hukukta psikolojinin fazlaca ağırlıklı olduğu okullar haline gelmesi dahi tavsiye edilmektedir(2).

Adalet ve hakkaniyete yönelen bir hukuk bilinci oluşturma çabası içinde olması gereken hukuk fakültelerinde, hukuk öğreticilerinin pedagojik yaklaşımları, en az okutulan derslerin veya kitapların sayısını artırma girişimi kadar önemlidir. Romalı hukukçu Ulpianus’un *‘Ius est ars boni et aequi- Hukuk iyi ve adil olanın sanatıdır’* şeklindeki tanımını referans aldığımızda hukuk ilminin, adeta bir sanat, ustalık ve hüner ile öğretilmesi ve icra edilmesi gereken bir ilim olduğunu kabul ederiz. İşte bu nedenledir ki, “insan olma” niteliğini aşıl原因an ilmi yaklaşım, yine o niteliğe uygun bir disiplin ile öğrenimin her derecesinde tatbik edilmelidir. Bunun için, Sokrat’ın da vurguladığı gibi öğrencilere ders içi ve ders dışında soru sorma imkânları sağlanmalı, soruyu doğru bir biçimde sorma yöntemleri öğretilmelidir. Bu konuda hukuk öğreticilerinin kendi branşlarına ait olan meselelerde öğrencilerin taleplerini ders içi ve ders dışında karşılayacak şekilde yol gösterici ve vazih olmalıdır. Ünlü hukukçu *Ernst Hirsch*, derslerinde gerektiğinden fazla bağırdığını anlayarak teknik konuşma dersleri aldığını anlattığı “*Anılarım*” da, Medeni Kanun ve Ticaret Kanunu’ndaki bazı hukuk kurumlarını *-alışılan yöntemin dışına çıkarak-* tarih içinde göstermiş oldukları gelişmeler ile birlikte anlatmış olmasından dolayı öğrencilerin ek seminer talep ettiklerini ve kendilerine müfredat dışında seminerler verdiğini anlatmaktadır(4). Buna benzer şekilde, Osmanlıda 19.yy medrese eğitimlerinde; “*ehl-i kıyam*” denilen ilmî mübâhase (*konuşma*) ve münâzarayı seven zekî ve çalışkan öğrencilerin, dersine iştirak ettikleri hocaları zor sorularıyla terlettikleri ve hatta bazı hocaların kürsüyü bile terk etmek zorunda kaldığı nakledilir(5). O dönemlerde medrese eğitimi almış olan büyük hukukçu Ahmed Cevdet Paşa’nın da ilimde mübâhase ve münâzarayı sevdiği birçok kaynakta yer alır. Hiç şüphesiz, böyle bir

ortamın hukuk öğrencileri için oluşturulmasında önyargıdan uzak ve objektif olabilme koşullarına sahip bir üniversite ortamı sağlamanın büyük önemi vardır.

Temel hukuk derslerindeki kavram ve kanun çalışmalarının dört yıllık zaman dilimine sıkıştırılması, bu zamana kadar büyük oranda ezber dayalı bir eğitimin yapılmasına sebep olmuştur ki; bu da henüz daha hukuk fakültesinden mezun olunmadan önce ezberlenmiş olan bilgi yığınlarının unutulmasına sebebiyet vermektedir. Aralarındaki mizaç ve istidat farklarına rağmen, hukuk öğrencilerinin öğrencilerle ortaklık içerisinde bulunarak interaktif esasa dayanan bir modeli benimsemeleri; öğretirken öğrenmeyi sağlamanın yanında öğrencileri ezber ve hıfz etmekten kurtararak, anlama ve muhakeme etmeye yönlendirecektir. *Ernst Hirsh*'in Türkiye'de tercüman eşliğinde verdiği derslerde öğrencilerin gözlerinden ve tavırlarından dersi anlamadıklarını anlayınca o zamanlar hukuk fakültesi 2.sınıf öğrencisi olan Halil Arslanlı'dan altı ay gibi kısa bir sürede Türkçe öğrenerek bizzat kendisinin ders anlatmaya başlaması, öğrenci ile kurulmaya çalışılan ortaklık çabasının en güzel örneklerinden birisidir (4).

Bunun dışında hukuk öğretimlerinde bir diğer za'fiyyet de, öğrencilerin lisede ve ortaöğretimde edindikleri üslup, konuşma adabı ve genel adab-ı muaşeret gibi temel davranış kurallarının hukuk fakültesindeki eğitimlerde pekiştirilmemesi ve bu dönemde kesintiye uğramasıdır. Hâlbuki, Osmanlıda 19.yy medrese eğitimlerinde belagat (*güzel konuşma*) ve adab-ı bahs (*konuşma adabı*) gibi derslerin okutulduğu da bilinmektedir. Keza mevcut Avrupa ve Türkiye eğitim sistemlerinde bu eksiklik, öğrenciler tarafından mesleki birtakım kaygılarla sonradan tedrici olarak "diksiyon dersleri" gibi dersler alınarak giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu çaba dahi, belli bir sanat ve hüner ile icra edilmesi gereken hukuk mesleğinin ifası için yeterli davranış disiplini temin etmeye yetmemektedir.

Adaletin tesisi görevinde hukuk öğretimi temel oluşturmasına rağmen, öğrencilerin konuşma ve yazma kabiliyetlerinin dahi zayıf oldukları bizzat kendileri tarafından da kabul edilen bir gerçektir. Birçok sınav kâğıdında ve öğrencilerle birebir yaptığımız konuşmalarda bunun örneklerine rastlamaktayım: "sınırlı ehliyetsiz kavramı yerine sınırlı engelsiz", "savurganlık kavramı yerine "başiboşluk", "hakkın kötüye kullanılması kavramını anlatırken "iyiniyetin kurbanı olmak" gibi anlatımlardan kendilerinin hem hukuk dilini hem de Türkçe dilini özensiz şekilde kullandıklarını müşahede etmekteyim.

Bir başka önemli sorun, hukuk öğrencilerinin hukukun kaynakları konusunda içinde yaşadığı toprakların ve halkın hukukuna yabancı kalmalarıdır. Gerçekten de hukuk tarihi derslerinin yetersizliği, yakın tarih okumalarının yapılamıyor olması, mevcut kanun şerhlerinin neredeyse hiç yapılmamış olması, hukuk eğitim ve öğretiminin zayıflığında önemli etken olarak görünmektedir.

“İnsan olma”, adaleti sağlama görevini üstlenme ve insanı anlama gibi temel bazı hususlarla birlikte içinde bulunduğumuz coğrafyanın insanını ve hukukunun gelişimini anlama noktasında hukuk öğreticileri ve öğrencileri arasında sağlıklı bir etkileşim sağlanması gerekmektedir.

Hukuk ilminin asıl yoğrulduğu yer Hukuk Fakülteleri olduğu için, ilim orada durgun bir su olunca, terbiye etmeye çalıştığı hukukçu adaylarının zihinlerinde elbette bir fırtına olmayacaktır!

Kaynaklar:

- (1) Dr. Ali Şeraiti; *İnsanın Dört Zindanı*, 7. bs, 2005.
- (2) Prof. Dr. Mustafa T. Yücel; “*Hukuk Fakültesi Eğitim Kültürü Üzerine Bir Deneme*”, Güncel Hukuk Dergisi, Eylül 2012.
- (3) Müzakere, yargılama ve hüküm verme (*decision-making*) yetisi kazandırma, cezai sorumluluk, ehliyet ve tanık vb. delilleri değerlendirme, aile ve çocuk hukuku, gelişim psikolojisi ve bağımlılık gibi konularda psikoloji odaklı bir hukuk eğitimi birçok ülkede lisans ve lisansüstü programlarda desteklenmektedir Standford Üniversitesi için bkz: <http://www.law.stanford.edu/degrees/joint-degrees/law-and-psychology>. Nebraska-Lincoln Üniversitesi için bkz: <http://psychology.unl.edu/psylaw/home> Ayrıca bkz: “*Law and Psychology*”, Vol.9, 2006, Oxford University Press.
- (4) Prof. Dr. Ernst E. Hirsch; *Anılarım*, 1997.
- (5) Prof. Dr. Murat Akgündüz; *XIX. Asır Osmanlı Medreseleri*, 2012.